

De l'educació permanent a la formació dels docents passant per l'educació d'adults

Manel Martí Puig, Universitat Jaume I, Castelló

El projecte d'Educació Permanent del Consell de Cooperació Cultural del Consell d'Europa va començar l'any 1967 amb un treball sobre conceptualització de l'educació permanent i va acabar amb el simposi sobre "una política d'educació permanent per avui", que es va fer a Siena l'any 1979. Es pot apreciar un trencament amb el passat i una aposta pel futur d'aquell moment, plantejant l'educació permanent como un "Sistema de sistemes educatius" amb repercussions directes per a l'educació bàsica, mitja, superior, professional i d'adults. Dins d'aquest marc general d'educació permanent se situa l'educació d'adults dins del sistema educatiu. Aquest plantejament va estar defès pel Consell d'Europa al novembre de 1980 en la Conferència duta a terme a Estrasburg, anomenada: "Educació d'adults: 10 anys de canvi; perspectives per als anys 80"; i sent ratificada de forma oficial per la recomanació (81) 17, adoptada pel comitè de ministres el 6 de novembre de 1981.

En la 19a reunió de la Conferència General de la Unesco, duta a terme a Nairobi l'any 1976, es va plantejar que l'expressió Educació Permanent, designava "una projecte global encaminat tant a restaurar el sistema educatiu existent, com a desenvolupar totes les possibilitats de formació fora del sistema educatiu", en aquest sentit plantejava el següent:

- Entenia que l'home era l'agent de la seua pròpia educació mitjançant la interacció permanent de les seues reflexions i les seues accions.

- L'educació permanent no es limitava al període escolar, devia d'abraçar totes les dimensions de la vida, totes les rames del saber, tots els coneixements pràctics que es pogueren assolir per tots els mitjans i contribuir a totes les formes de desenvolupament de la personalitat.

- Els processos educatius que seguien al llarg de la vida tant els xiquets, com els joves o el adults, en qualsevol de les seues formes, devia de considerar-se com un tot.

No podem, ni devem de confondre educació permanent amb escolaritat permanent, ja que la primera s'entén com el sistema dels sistemes educatius lligats al desenvolupament tant personal com social, i la segona, està lligada a l'escola.

En el moment actual estem vivint en una societat globalitzada, que ha fet que les polítiques i les institucions tradicionals no donen resposta a les necessitats actuals. La nova societat del coneixement presenta beneficis: majors oportunitats de treball, comunicació, etc.; però també té riscos com a conseqüència de l'augment de les desigualtats i l'exclusió social. La Unió Europea, entén que l'aprenentatge permanent és l'element clau de l'estratègia per a convertir la societat i l'economia del vell continent, Europa, en una de les més competitives basada en el coneixement. Estan tant segurs d'aquest plantejament que en juny de 2000, el Consell europeu celebrat a Feira, va invitar a tots els Estats membres, al Consell i a la Comissió, a que definiren estratègies i mesures pràctiques per a fomentar l'educació permanent per a tots; reafirmant-se en el Consell europeu d'Estocolm de març de 2001.

La Unió Europea entén que l'educació permanent ha de comprendre l'aprenentatge des de l'etapa de preescolar fins a després de la jubilació, incloent tot l'espectre de

l'aprenentatge formal, no formal i informal no podent limitar-se a un enfocament merament econòmic i restringit a l'aprenentatge adult.

Entre els objectius que deu de presentar l'aprenentatge adult trobem la ciutadania crítica, la realització personal, la integració social i aspectes laborals. Tenen un paper destacat l'alumne, la igualtat d'oportunitats i la qualitat d'aquestes. Aquests plantejaments duen a que els sistemes tradicionals es transformen, de manera que sent més flexibles i oberts, els propis alumnes puguen conformar-se el seu currículum, adaptat a les seues necessitats e interessos, arribant d'aquesta manera a la plena igualtat d'oportunitats en qualsevol de les etapes de la vida.

En la reunió del Consell d'Europa de 27 de juny de 2002 es reconeix que s'ha de donar prioritat, entre altres coses, a proporcionar l'accés a totes les persones, independentment de l'edat, a l'educació permanent, inclús a accions específiques dirigides a les persones mes desfavorides i a les que no hagen participat en l'educació o la formació així com als emigrants, com a via per facilitar la integració social; proporcionar oportunitats per tal d'adquirir o actualitzar competències bàsiques, en especial, noves tecnologies de la informació o els idiomes; i una de les coses que també destaquen és la formació, contractació i actualització de professors i formadores per tal de desenvolupar l'educació permanent.

Com es pot comprovar, tant la Comunicació de la Comissió de 2001 com la Resolució del Consell de 2001 sobre l'educació permanent, destaquen la importància de l'aprenentatge permanent no sols per a millorar la competitivitat i els aspectes laborals, si no també per a poder aconseguir la inclusió social, el desenvolupament personal i la ciutadania activa.

La Llei Orgànica d'Educació, 2/2006, de 3 de maig (BOE del 4) del nostre país, atenent els principis que la inspiren, entén l'educació com un aprenentatge permanent que se desenvolupa al llarg de tota la vida. Així mateix determina que tots els ciutadans deuen de poder formar-se dins i fora del sistema educatiu. El Títol I d'aquesta Llei dedica tot el capítol IX a l'educació de persones adultes donant un tractament igual que a la resta d'ensenyaments del sistema educatiu definint els següents objectius:

- Adquirir una formació bàsica, ampliar i renovar els seus coneixements, habilitats i destreses de mode permanent i facilitar l'accés a les distintes ensenyances del sistema educatiu.
- Millorar la seua qualificació professional o adquirir una preparació per a l'exercici d'altres professions.
- Desenvolupar les seues capacitats Personals en els àmbits expressius, comunicatiu, de relació interpersonal i de construcció del coneixement.
- Desenvolupar la seua capacitat de participació en la vida social, cultural, política i econòmica i fer efectiu el seu dret a la ciutadania democràtica.
- Desenvolupar programes que corregisquen els riscos d'exclusió social, especialment dels sectors més desfavorits.
- Respondre adequadament als desafiaments que suposa l'envelliment progressiu de la població assegurant a les persones de major edat l'oportunitat d'incrementar i actualitzar les seues competències.
- Preveure i resoldre pacíficament els conflictes personals, familiars i socials. Fomentar la igualtat efectiva de drets i oportunitats entre hòmens i dones, així com analitzar i valorar críticament les desigualtats entre ells.

Atenent a aquests objectius podem dir que l'oferta per a l'educació de persones adultes és ampla i compren tots els ensenyaments, presencial i a distància, formals o no formals. L'oferta formativa està gestionada per les administracions educatives de les comunitats autònomes que tenen les competències educatives transferides i per el ministeri d'educació en les que no tenen la transferència.

Aquesta llei contempla que les administracions educatives puguen col·laborar amb altres administracions públiques que tinguen competències en la formació d'adults, en especial, els ajuntaments, i els agents socials. Així mateix determina que correspon a les administracions públiques facilitar l'accés a la informació i l'orientació sobre les ofertes d'aprenentatge permanent i les possibilitats d'accés a aquestes.

Un dels components fonamentals de l'aprenentatge permanent, com hem vist és l'aprenentatge d'adults.

Educació de persones adultes

Si hem de parlar de l'aprenentatge de les persones adultes cal fer menció a la Unesco, ja que al llarg de la seua història, ha potenciat la celebració de conferències mundials sobre l'educació d'adults, podent apreciar una evolució en els seus plantejaments pel que fa al concepte (Elsinor-1949, Montreal-1960, Tokio-1970, París-1985 i Hamburg-1997).

En la primera d'aquestes conferències mundials, a l'any 1949, l'educació d'adults era considerada com una educació complementària i destinada als adults amb una certa base de coneixements. L'alfabetització formava part de l'educació d'adults però dins de l'educació general bàsica. En la segona conferència de l'any 1960, es noten els canvis socials de l'època, preocupant-se per l'analfabetisme i els grups educativament parlant desfavorits. Van determinar que l'educació d'adults comprenia qualsevol tipus d'ensenyament, i es va començar a parlar d'educació permanent. En 1972 es va celebrar la tercera conferència, en què entenien que l'educació d'adults era un agent de canvi en el desenvolupament de la persona així com un facilitador perquè totes les persones pogueren accedir a l'educació. Es va proposar la utilització d'una metodologia i uns materials específics per a persones adultes, es va plantejar la necessitat d'una adequada formació dels docents i es va parlar de l'educació al llarg de la vida. Es va destacar el paper que l'educació d'adults podia fer en la integració de grups marginals, minories ètniques, i el desenvolupament social i cultural. En quarta conferència de l'any 1985, es va tornar a destacar la necessitat d'una metodologia i uns programes específics per a adults amb una estructura modular, així com la necessitat de formació de docents. Es va potenciar l'educació a distància i l'intercanvi d'experiències educatives. L'educació d'adults s'entén com l'element que ha de facilitar el desenvolupament de la personalitat, la participació en la vida social, cultural i econòmica, així com en mig per a conservar la pau, les cultures, el medi ambient i els drets humans. En la última conferència de l'any 1997, l'educació d'adults s'entenia com un conjunt de processos d'aprenentatge, formals i no formals, que desenvolupen les capacitats i els coneixements que han de satisfer les seues necessitats. Es potencia l'aprenentatge al llarg de la vida, l'alfabetització té gran importància, sent el catalitzador per poder participar en activitats socials, culturals, polítiques i econòmiques. L'educació d'adults a més de ser alfabetització, tracta temes d'igualtat, tolerància, pau, salut i medi ambient.

L'evolució en el concepte de l'educació d'adults el podem veure arreplegat en la Llei 1/95, de 20 de gener, de la Generalitat Valenciana, de Formació de les Persones Adultes, entenent que la formació de persones adultes és el conjunt d'actuacions que tenen com a finalitat oferir als ciutadans i a les ciutadanes de la Comunitat Valenciana, sense cap distinció, que han superat l'edat d'escolaritat obligatòria, l'accés als béns culturals formatius i als nivells educatius que els permeta millorar les seues condicions d'inserció i promoció laboral i la seua capacitat per a jutjar críticament i participar activament en la realitat cultural, social i econòmica. En aquesta mateixa línia trobem la Comunicació de la Comissió (2006) 614, de la Comissió de les Comunitats

Europees, que defeneix l'aprenentatge de les persones adultes com “tota forma d'aprenentatge realitzat pels adults després de l'educació i la formació inicials”.

L'aprenentatge dels adults està prenent força si se volen aconseguir els objectius de l'estratègia de Lisboa en matèria de creixement econòmic, l'augment de la competitivitat i la inclusió social. Malgrat açò, si es vol aconseguir el que tots els Estats membres van acordar en el programa “Educació i Formació 2010”, es calcula que uns quatre milions més d'adults deurien de participar en l'aprenentatge permanent. Investigacions dutes a terme per reconegudes entitats a nivell mundial com l'OCDE destaquen la importància d'invertir en l'aprenentatge d'adults, ja que redueixen despeses per atur, subsidis socials participació cívica, la salut i el grau de satisfacció personal. Altres investigacions dutes a terme amb adults de més edat indiquen que els participants en activitats d'aprenentatges es mantenen més sans, el que fa que es redueixen despeses sanitàries.

Hem de tenir en compte que l'aprenentatge de les persones adultes, malgrat la importància política reconeguda en els últims anys dins de l'aprenentatge permanent, no sempre ha tingut aquesta consideració. La taxa de participació l'any 2005 era del 10.8%, proposant-se que per al 2010 siga del 12,5%. La realitat és que les persones amb un nivell baix de formació inicial, les persones majors, el col·lectiu de població rural i els discapacitats, són les que tenen més dificultat per poder accedir a la formació d'adults, i són les que més ho necessiten.

A Europa hi ha 72 milions de treballadors amb qualificacions baixes, i les previsions per a l'any 2010 són que el 15% dels treballs de nova creació estaran dirigits a aquest col·lectiu, front al 50% que requeriran qualificacions de nivell terciari. En aquest sentit podem dir que una mà d'obra qualificada tindrà majors i millors feines, repercutint en els resultats econòmics.

L'aprenentatge d'adults afavoreix la inclusió social, ja que aquelles persones amb baixos nivells culturals, amb pocs coneixements informàtics, i amb dificultats per accedir a les noves tecnologies de la informació i la comunicació estan privades de d'accedir a serveis en format digital.

La qualitat de l'aprenentatge d'adults implica entre d'altres coses, uns bons mètodes d'ensenyament i personal de qualitat qualificat. Pel que respecta aquest últim aspecte, cal dir que si volem un aprenentatge adult de qualitat cal que tinguem cura del desenvolupament professional de les persones que hi treballen, ja que la professió no sempre ha estat reconeguda dins de l'ensenyament formal.

Formació dels docents d'adults

Una de les variables que directament influeix en la qualitat de l'aprenentatge d'adults és la formació dels professionals que la duen a terme. Cal dir, i així es reconegut per la Comissió Europea en la Comunicació de la Comisió (2006) 614, que s'ha prestat poca atenció a la definició del contingut i als processos de formació inicial d'aquest personal. Hi ha moltes vies, tant educatives com professionals, per fer-se un professional de l'educació d'adults, i aquesta professió no sempre ha estat reconeguda en les estructures de carrera formals. Així mateix, si comparem amb altres nivells educatius, els professionals de l'educació d'adults presenten uns percentatges prou alts de temporalitat, i en alguns casos amb escasses perspectives professionals i que són remunerats per hores.

Podem dir que en la majoria del centres dependents de l'administració educativa els educadors són mestres sense cap formació inicial específica per a treballar amb adults. Després de la implantació del graduat en educació secundària obligatòria, als

mestres cal afegir els llicenciats, que es fan càrrec del segon nivell del segon cicle, i que com els anteriors tampoc tenen cap preparació inicial per a treballar amb persones adultes.

La qüestió de la formació inicial dels docents que han de treballar amb adults no és nova, el Llibre Blanc que va publicar el Ministeri d'Educació l'any 1986 ja plantejava la necessitat de crear l'especialitat d'adults en les escoles de formació del professorat d'EGB.

La UNESCO, en la V conferència internacional d'educació d'adults de l'any 2003, duta a terme a Tailandia planteja que per a poder aconseguir una alta qualitat en els diferents programes d'aprenentatge d'adults és necessari que s'ha de tindre educadors d'adults "erudits, hàbils, sensibles i compromesos socialment", i malgrat açò, "no s'ha donat prioritat a la seua formació".

En 2005, en l'encontre de la Regió Europea sobre alfabetització, dut a terme a Lyon, la formació dels formadors va estar identificada com de vital importància per a millorar la qualitat en l'oferta d'alfabetització de les persones adultes a Europa.

Arribats a aquest moment, novembre de 2008, cal parar-nos per tal de fer un anàlisi i la posterior reflexió. Després d'haver analitzat l'oferta formativa que van fer les universitats públiques espanyoles l'any 2007, dins dels plans d'estudi dels futurs mestres, vam trobar que per a cada tram d'edat el nostre sistema educatiu té els seus especialistes; mestres d'infantil per al tram 3 a 6 anys, mestres de primària per al de 6 a 12 anys, mestre de música per a ensenyar música, o d'educació física, o d'anglès, etc., però no d'adults. En cap cas vam trobar l'especialitat d'adults. Cal dir que s'ofereix una assignatura, que no és ni troncal ni obligatòria, és optativa, en 8 del total de les universitats públiques d'Espanya.

Podem dir que malgrat la importància que se li reconeix a la formació inicial del professorat de persones adultes, que ja en 1986 es demanava una especialització en aquesta matèria, ara és l'hora que les universitats públiques del nostre país no contempen l'especialització dins dels estudis de mestre. Cal dir que una de les formes són els postgraus, com fa la universitat de Sevilla.

Podem veure la descoordinació entre el món laboral i la formació universitària, ja que per a ser docent d'adults l'administració educativa no demana, ni pot fer-ho ja que no hi ha, l'especialització, malgrat ser necessària per a una docència de qualitat.

Per acabar, podem veure la poca importància que se li dona a la formació inicial dels futurs mestres en matèria d'adults, ja que l'assignatura s'ofereix com a optativa i quadrimestral amb una notable disparitat de crèdits lectius, que en cap dels casos supera els 6, en aquelles universitats que la imparteixen.

Si volem millorar la formació de les persones adultes cal millorar la formació dels professionals que hi imparteixen docència, el que implica, a més d'una formació inicial adequada, amb una especialització en la matèria, una formació permanent per tal que els docents en exercici puguin mantindre viu el caliu de les actualitzacions pedagògiques en aquesta matèria.

Bibliografia

Coulombe, S., J.F. Tremblay i S. Marchand, *International Adult Literacy Survey, Literacy Scores, Human Capital and Growth across Fourteen OCDE Countries*, Statistics Canada, Ottawa, 2004.

Encuesta de población activa de la UE 2004, Eurostat.

http://ec.europa.eu/education/policies/2010/objectives_en.html#measuring

Martí, M (2005): *L'educació d'adults a Europa*. Universitat de València.

Martí, M.(2007): Alfabetització,formación básica y universidad. En Revista ibero-Americana de Educación, nº44.

Promoting Adult Learning, OCDE (2005).

Tom Schuller, John Preston, Cathie Hamond, Angela Brassett-Grundy i John Bynner, *The*

Benefits of Learning, Universitat de Londres, 2004.

Vallespir, J., i Olives, M.(2002): *L'educació de persones adultes en la legislació comparada i en la normativa europea*. Govern de les Illes Balears.

Vocational education and training-key to the future, Síntesis del Cedefop del studio de Maastricht, Luexmburgo, 2004.